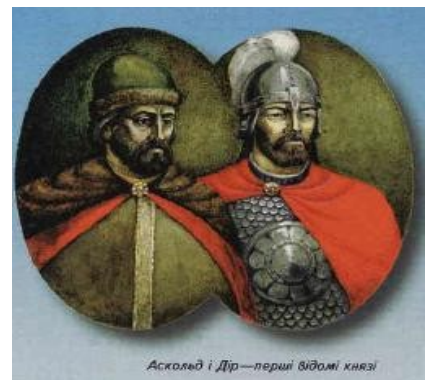

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ РІВНЕНСЬКОГО МІСЬКВИКОНКОМУ
РІВНЕНСЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ №20

Видатні постаті історії України

7 клас

Практичний посібник

Аскольд і Дір—перші відомі князі

Рівне 2014

Якута Р.А. Видатні постаті історії України. 7 клас

Рівне – 2014 – 72 ст.

У практичному посібнику містяться відомості про всі видатні постаті історії України, які вивчаються у 7 класі. Стисла довідка про кожну видатну людину включає основні факти з її життя і діяльності. Подані матеріали відповідають чинній програмі МОН України з історії України для 7 класу. Рекомендовано для використання вчителям, учням та їхнім батькам.

Схвалено на засіданні методичної ради Рівненської ЗОШ №20 (протокол №3 від 09.01.2014 року)

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Аскольд і Дір.....	5
2. Кий.....	7
3. Олег Віщий.....	8
4. Ігор Рюрикович.....	10
5. Ольга.....	12
6. Святослав Ігорович.....	14
7. Ярополк Святославич.....	17
8. Олег Святославич (князь древлянський).....	19
9. Володимир Святославич.....	20
10. Ярослав Мудрий.....	23
11. Святополк Володимирович.....	26
12. Брячислав Ізяславич.....	28
13. Мстислав I Володимирович (Великий).....	29
14. Іларіон Київський.....	30
15. Ізяслав Ярославич.....	32
16. Святослав Ярославич.....	34
17. Всеволод Ярославич.....	35
18. Ігор Святославич.....	36
19. Володимир Мономах.....	37
20. Ярополк Ізяславич.....	39
21. Давид Ігоревич.....	41
22. Давид Святославич.....	42
23. Олег-Михайло Святославич.....	44
24. Гліб Всеславич.....	45
25. Ярослав Святополкович.....	46
26. Святослав Всеволодович.....	47
27. Рюрик Ростиславович.....	49
28. Володимир Глібович.....	50
29. Володар-Іван Ростиславович.....	51
30. Володимир Володаревич.....	53
31. Ярослав Осмомисл.....	54
32. Олег Ярославич.....	56
33. Володимир Ярославич.....	57
34. Роман Мстиславич.....	58
35. Данило Галицький.....	60
36. Василько Романович.....	63
37. Чингісхан.....	64
38. Батий.....	66
39. Олександр Невський.....	68
Список літератури.....	70

Вступ

Особа — творець історії. Цей цілком незаперечний за своєю суттю вислів не завжди вважався у нас правильним: людина визначалася лише як «гвинтик», не маючи права ні на особистість, ні на бодай якесь окреме значення у своєму суспільному вияві. Але змінюються часи, змінюються оцінки, повертається правда історії, а з нею — й наші погляди на неї як на спільність доль людей.

Свого часу відомий російський історик С. Соловйов зазначив, що «тільки великий народ здібний мати велику людину; усвідомлюючи значення великої людини, ми усвідомлюємо значення народу». І з цим не можна не погодитися. У своєму бутті й діяльності історичні особи здатні помилятися, іноді вести суспільство за межі потреб і можливостей його розвитку, що може привести до катаклізмів, відкинути суспільство назад чи уповільнити у поступі. Однак ці відступи й зупинки у будь-якому випадку є тимчасовими і в основі своїй не вони визначають оцінку діяльності особи, її роль і значення в історичній долі народу.

Тому у посібнику відтворюється минуле нашого народу, а також представлення історичного розвитку України. Поставивши за мету висвітлити українську історію VI—XIII ст. через біографії громадських, політичних і культурних діячів, доводимо головну ідею: пізнання епохи через особу, а історичної особи — через події епохи.

Цей посібник не замінить численних підручників, а доповнює і полегшує вивчення історії як предмета, систематизує знання, містить відомості про усі історичні постаті, які вивчаються у 7 класі. Кожна людина має моральне право бачити ту чи іншу історичну постать по-своєму.

Аскольд і Дір

Аскольд (в Ніконовському літописі — **Осколд**) — напівлегендарний київський князь, володар давньоруської держави, або скоріше — лише Києва. Здобув владу можливо перед 860, загинув у 882 році.

Ян Длугош стверджував, що Аскольд походив з князівської династії, започаткованої Києм, і був рідним братом князя Діра. За іншою версією — був воєводою Діра і успадкував владу після його смерті. За гіпотезою Ігоря Мицька він був сином князя Олега та братом Діра і Ольги. У 860 році Аскольд очолив перший задокументований самостійний похід Русі на Константинополь. Аскольд воював не лише з візантійцями. У літописі є відомості про його походи проти уличів і печенігів. За повідомленням літопису Аскольд був вбитий князем Олегом, який передягнувся торгівцем і підступом виманив князя з Києва. Не виключено, що перемогу Олега забезпечила підтримка київських язичників, невдоволених наверненням Аскольда до християнства. За легендою, Аскольда поховали на місці загибелі, на правому березі Дніпра в урочищі, де знаходився двір угорського ватажка Олмоша — тому в давнину воно називалося Угорським. На могилі Аскольда збудували церкву

святого Миколи. Намаганням виправдати Олега пояснюють легенду, що потрапила до Повісті временних літ, згідно з якою київські володарі Аскольд та Дір були боярами Рюрика І і відпросились у князя йти на службу до Константинополя. Але дорогою «побачили чудовий град (градок) Київ, у якому ніхто не княжив, і залишилися у ньому князями». Проте співправителями Аскольда і Діра називають лише сама Повість временних літ і похідні від неї джерела. Інші літописи називають володарем Русі або Аскольда, або Діра, або неназваного, але єдиного князя. 27 червня 2013 року з нагоди 1025-ліття Хрещення Київської Русі-України Помісний Собор Української Православної Церкви Київського Патріархату канонізував і причислив до лику святих Князя Аскольда-Миколая. Князь Аскольд-Миколай був одночасно канонізований в двох ликах святості: як Благовірний Князь, і як Мученик. Окрім того, князя Аскольда проголошено Першомучеником.

Дір (*Дир*) — напівлегендарний київський князь. Дата і причини смерті Діра невідомі.

Борис Рибаків зазначав — «особистість князя Діра нам не зрозуміла. Відчувається, що його ім'я штучно приєднано до Аскольда, тому що при опису їх спільних дій, граматична форма дає нам одиничне, а не подвійне число, як то мало би бути при опису спільних дій двох осіб». За гіпотезою Ігоря Мицька він був сином князя Олега та братом Аскольда і Ольги. Походження імені князя досі викликає запитання. Ян Длугаш стверджував, що Дір походив з князівської династії, започаткованої Києм.

Кий

Кий — легендарний засновник Києва, полянський князь, один із трьох братів (*Кий, Щек і Хорив*, мали сестру *Либідь*), які, згідно з "Повістю минулих літ", збудували місто й назвали його на честь старшого брата *Києвом*.

Візантійські джерела повідомляють, що полянський князь Кий (в оригіналі Кувер) в юнацькі роки виховувався при дворі імператора Юстиніана I, у Константинополі прийняв християнство, тут же здобув освіту. «Мав велику честь від царя», одержав бенефіцій у Нижньому Подунав'ї, де заснував «градок Києвець», але через спротив місцевих племен не зміг там закріпитися. Тому Кий повернувся додому, де «заклав» (напевно, розбудував або переніс з іншого міста) свою столицю Київ. Прихильники автентичності Велесової книги відносять час життя Кия, Щека та Хорива до VII ст. до н. е. Вважають, що вони не заснували, а лише укріпили стародавнє місто Куява, за переказами, «матір городів руських».

Олег Віщий

Князь Олег

Олег Віщий (Ольгъ) — напівлегендарний князь Київської Русі. Здобув владу не пізніше 882, загинув між 912 і 922. Олег, за свідченнями літописів, був опікуном малолітнього Ігоря в Новгороді, захопив Київ, убивши Аскольда і Діра, що започаткувало історію Київської Русі. З Києва Олег вів війни з хозарами, ходив у походи на Візантію. Вся політика Олега була орієнтована на захист економічних інтересів. Торгівля стала основним джерелом збагачення князя. 882 Олег здобув Київ, попередньо зайнявши Смоленськ (Гніздово) та Любеч. При взятті Києва він убив київського князя Аскольда. 883 Олег змусив платити данину древлян, у 884–885 — сіверян, 885 вів війну з тиверцями. Можливо, що у цих війнах йому допомагали угорці. Вірогідно, що Олегу вдалось спрямувати союзні йому угорські орди на землі волинських і хорватських князівств. Об'єднавши землі вздовж шляху «з варягів у греки», Олег зіткнувся з Хозарським каганатом, який контролював шлях зі сходу через Нижню Волгу та Каспій («срібний шлях»). Підготовку морських походів Олег розпочав з перших років свого правління. Як і Аскольд, Олег свій погляд спрямував на південний схід. Його перший морський похід історія зафіксувала в 905–910. Вершиною його політики вважають похід на Константинополь і угоду з Візантією 911. Укладені Олегом договори з Візантією започаткували руське (давньоукраїнське) морське право.

Повість временних літ відносить смерть Олега до 912, вказуючи на його могилу на Щекавиці. Там же наведено і відому версію про смерть князя від укусу змії. За Новгородським Першим літописом Олег помер 922 від укусу змії, але в околицях Ладоги, де і був похований.

Олег біля кісток коня. Ілюстрація до «Піснь про віщого Олега» О. С. Пушкіна.

Ігор Рюрикович

Князь Ігор

Ігор Рюрикович (Ігор I Старий, не пізніше 879 — † 945) — Великий Князь Київський (912–945). За деякими даними основоположник київської династії князів, що їх пізніше назвали Рюриковичами. Повість временних літ називає Ігоря сином Рюрика I, що є однією з підвалин норманської теорії виникнення східнослов'янської державності. Заступивши на княжий стіл, князь Ігор продовжив політику свого попередника, в якій княжому флоту відводилася чи не головна військово-дипломатична місія. Морські походи князя Ігоря мали широкий міжнародний резонанс, 941 року князь Ігор розпочав війну з Візантією. Причини цієї війни залишилися невідомими. Найімовірнішою вважають версію, що Візантія знову почала обмежувати Русь в торгівлі та намагалася колонізувати Чорноморське узбережжя русів. Достовірно відомі походи Ігоря на Константинополь (Царград) у 941 та 943 роках. У 944 році між Києвом і Царгородом було досягнуто згоди і укладено союзню і торговельну угоду, та вже з більшими обмеженнями для Русі ніж це було обумовлено при Олегові. Русь зобов'язувалася допомагати імператорові військами та не посягати більше на його володіння у Криму. У вересні 943 року він проводить великий похід на Каспійське море.

В останні роки князювання Ігор I вів війну з деревлянами. Причиною невдоволення деревлян владою князя була велика данина, яку збирав із них Ігор за допомогою варягів. Дань у деревлянській землі Ігор відступив зразу своєму воєводі Свенельдові. Країна була багата і воєвода мав з неї великі доходи. Коли вже верталися, Ігор роздумався і сказав дружині: «Ідіть з даниною до дому, а я вернуся і ще походжу». Думав іще більше для себе зібрати. Як деревляни дізналися, що він вертається, сказали: «Як внадиться вовк між вівці, то повиносить усе стадо, поки його не уб'ють. Так буде і з нами, як його не вб'ємо, то нас вигубить». І під городом Іскоростенем зробили засідку й убили Ігоря разом з його товаришами. Візантійський хроніст другої половини X ст. Лев Диякон змалював докладнішу картину розправи над Ігорем. Що прив'язали його до стовбурів двох нагнутих дерев відпустили й дерева роздерли його тіло на дві частини. Існують по суті й перекази про це. Літопис подає смерть Ігоря на 945 р.

Ольга

Ольга (хрещене ім'я *Олена*; * бл.890 — † 24 липня 969) — дружина князя Ігоря I, київська княгиня, канонізована Православною Церквою. Помстилась за загибель чоловіка жорстокою розправою бл. 945 року над деревлянами, які його вбили. Правила Руссю в роки неповноліття свого сина Святослава (до кінця 50-х років X ст.). Упорядкувала збирання данини, організувала опорні пункти київської влади (погости). 957 року відвідала Константинополь, де уклала угоду з імператором Константином VII Багрянородним. Там же в ніч з 17 на 18 жовтня 957 року прийняла християнство, але не змогла зробити його державною релігією.

Повість минулих літ містить епічне сказання про помсту Ольги деревлянам за вбивство чоловіка (Ігоря I). За цим сказанням деревляни надіслали до Києва послів, які запропонували княгині стати дружиною деревлянського князя Мала. Перше посольство княгиня живцем поховала в човні, друге — спалила в

бані; в чому дослідники вбачають відображення реальних поховальних обрядів тих часів. Третьою помстою став похід на землю деревлян, де під приводом тризни над могилою Ігоря кийівські дружинники «посікли п'ять тисяч» п'яних деревлян, після чого відбулась річна облога міста Іскоростень, яка завершилась спаленням міста.

Існує цікава легенда, яка прославляє гострий розум княгині Ольги. Коли вона приїхала в Царгород (Константинополь), то її довго, десь близько півроку, протримали не допускаючи до зустрічі з імператором (за церемоніалом того часу). Нарешті після зустрічі з княгинею імператор помітив її красу і вирішив одружитись з нею. Княгиня Ольга була проти цього, але відкрито не виступила. Вона поставила умову, що перед одруженням вона має охреститись і хресним батьком має бути сам імператор Костянтин. Після хрещення імператор знову почав розмову про одруження, але у відповідь почув запитання: «Чи може дочка одружуватись з батьком?». Зрозумівши, що його перехитрили, імператор відпустив Ольгу додому багато обдарувавши. Однак ця легенда красива, але дуже сумнівна. Тим більше, що коли посла імператора прибули у Київ, то їх теж протримали на річці Почайні з півроку перш ніж допустити до княгині Ольги.

Після відвідання Константинополя у 957 році за свідченнями західноєвропейських джерел 959 року Ольга відправила посольство до німецького короля Оттона I, з запрошенням на Русь єпископа і священників, на що король погодився і надіслав єпископа Адальберта. Посольство 962 року зазнало невдачі, і сам єпископ ледве врятувався на зворотному шляху.

До 964 року літопис відносить початок самостійного княжіння Святослава I, що може свідчити про відхід Ольги від державних справ. Коли 968 року печеніги прийшли вперше на Руську землю, а Святослав перебував в Переяславці на Дунаї, Ользі з малолітніми онуками довелось організувати оборону Києва. Наступного року, шануючи волю матері, Святослав дозволив поховати її за християнським звичаєм.

Святослав Ігорович

(*бл. 935 — березень 972) — руський князь, державний діяч, політик і військовик з династії Рюриковичів. Великий князь Київський, правитель Русі (945, самостійно з 964–972). Син князя Ігоря і його дружини, княгині Ольги. Проводив активну зовнішню політику, значно розширивши територію держави. Підкорив волзьких булгар, аланів, радимичів, в'ятичів. Спричинив занепад Хазарського каганату та Першого Болгарського царства. Залишався язичником протягом усього життя.

Матір'ю Святослава була княгиня Ольга. Батьком княжича Святослава був київський князь Ігор I, який постійно воював з Диким полем, де кочували войовничі печеніги, і ходив у походи проти Візантійської імперії на її столицю Константинополь, що називався на Русі Царградом (Царгородом). Згідно з Іпатіївським літописом Святослав народився в 942 році. За літописом («Повість врем'яних літ») вже 946 року юний Святослав сидів на коні і, навіть, пробував метнути списа.

У 964 — 966 роках дружини Святослава воюють на Оці і середній Волзі, підкорюють в'ятичів і завдають фатального удару

колись могутньому Хазарському каганату. Святослав взяв штурмом і його столицю Саркел, яка знаходилася на перешийку Дона з Волгою.

У 964 році князь Святослав Ігорович здійснив свій перший похід на землі слов'янського племені в'ятичів, які платили данину хозарам. Святослав домогся свого: вони перестали платити данину хозарам і підкорилися Києву.

Навесні наступного 965 року Святослав відправив хозарському кагану своє знамените історичне послання: «Іду на ви» (тобто «я йду на вас»). Пройшовши по ріці Оці на Волгу, а потім рухаючись донизу по великій ріці, через землі волзьких булгарів — данників хозар, — Святослав вступив у володіння Хозарського каганату.

Однак державні справи його мало цікавили — він бачив себе тільки на військовому терені.

У князя Святослава були власні плани. Він вирішив розсунути кордони Русі, зробити Болгарію союзницею у майбутній війні з Візантією і задумав навіть перенести свою столицю з Києва на береги Дунаю за прикладом князя Олега, який перебрався у Київ з Новгороду.

У 967 році Святослав I рушив до берегів Дунаю. Військо русів було переважно піше, у далекий похід воно виступило на лодійній флотилії, що йшла Дніпром, а потім поблизу морських берегів. Поява війська Святослава була несподіваною для болгар. Русини зійшли на дунайський берег поблизу Переяславця. Перша ж битва з болгарським царським військом принесла перемогу руській зброї.

У Візантії швидко усвідомили свою помилку. Святослав влаштувався в місті Переяславці. За його виразом, там, у Переяславці на Дунаї, була «середина» його землі. Це місто повинно було стати столицею величезної слов'янської держави.

У той час у Києві знаходилася старіюча княгиня Ольга, яка правила Руссю за сина, і троє синів Святослава. Навесні печеніги обложили Київ (це був перший набіг степових кочовиків на Київ) і стали спустошувати його околиці. Обложеним вдалося послати звістку про це у Переяславець.

Князь Святослав, здавалося, зробив неможливе. Він швидко зібрав своє військо, що стояло гарнізонами по болгарських фортецях, і стрімко рушив по Дунаю, Чорномор'ю і Дніпру до Києва. Печеніги не чекали такої швидкої появи київського князя на

Русі — імператорські посланці запевняли їх у неможливості цього. Небезпека для печенігів була ще й у тому, що князь Святослав чудово знав тактику своїх нещодавніх союзників. Військо Святослава з тріумфом увійшло в Київ.

Перед новим походом проти Візантії князь Святослав поділив свої землі між своїми синами — Ярополком (землі полян) — Київ, Олегом (землі древлян) та Володимиром (Новгород).

Навесні 972 року князь разом з воїнами рушив вгору Дніпром. Воеводу Свенельда з обозами і кінними дружинами він так і не дочекався. На дніпровських порогах Святослава вже чекали печеніги на чолі зі своїм князем Курею. Подробиці останнього бою Святослава Ігоревича історії невідомі: біля порогів разом з ним загинули всі його дружинники. Існує легенда, що Куря з його черепа зробив святковий кубок з якого частував найшанованіших гостей. Місце, де вбито князя Святослава є поблизу села у Надпоріжжі Микільське-на-Дніпрі.

Ярополк Святославич

Ярополк I Святославич (* 956 — † 980) — Великий князь київський (972–978), старший син Святослава I Хороброго. Ім'я Ярополк, на відміну від імен предків, без сумніву слов'янського походження. Яро і нині у багатьох слов'янських народів означає весну, а одне з старослов'янських імен сонця — Ярило. Частина імені полк є ідентичною до назви частини княжої дружини полку, що означало половину війська, або вірніше його частину. І сьогодні у нас можна зустріти вираз — більша або менша половина, що означає теж частку. Так військо могло ділитись на передній полк, полк лівої або правої руки і тому подібне, де значення слово полк — одна з частин. Отже Ярополк відповідно — частина сонця або весни, швидше і'мя надане тому, що він народився у весняний період.

Під час батькових походів виховувався у баби, княгині Ольги. Воєводою при князеві був Свенельд.

Ще за життя Святослав поділив державу між синами, і Ярополк дістав Київщину, а по смерті Святослава 972 року перебрав верховну владу над Руссю.

Ярополк підтримував зв'язки з Західною Європою, з королем Оттоном I. 973 року послі Ярополка взяли участь у сеймі в Кведлінбурзі, а 979 послі від папи приїздили до Києва.

Бажаючи об'єднати всю Русь під своєю владою, Ярополк вів боротьбу з братами: 977 року, перемігши Олега, який загинув при штурмі столярного града деревлян Вруччя, приєднав Деревлянську землю, і одразу ж захопив Новгород, прогнавши Володимира, який, проте, за допомогою варягів 978 року повернув собі Новгород, а згодом здобув і Київ. А Ярополк відступив до Роденя, де був убитий з відома Володимира.

Вбивство Ярополка

Олег Святославич (князь древлянський)

Biografija.ru

Олег Святославич (957-977) — князь древлян, син Святослава Ігоровича.

По смерті батька між Олегом і Ярополком спалахнула міжусобиця, приводом до якої стало вбивство Олегом Люта, сина Ярополкового воєводи Свенельда. Ярополк Святославич Київський, взяв стольний град Олега, Овруч (Вручий). При штурмі Олег загинув (упав у рів і був розчавлений тілами).

Олег загинув молодим, і про його шлюб та дітей з руських літописів нічого не відомо. Деякі пізні чеські джерела XVI–XVII віках розповідають, що в Олега був син, який виїхав у Чехію й став родоначальником знатного моравського роду Жеротинів. З огляду на те, що брат Олега, Володимир Святославич, приблизно у той час одружився з чешкою Оловою, а Ярополк, як відомо з незалежних джерел, вступив у спілку з німецьким імператором Оттоном II, супротивником Чехії, ця легенда схожа на правду.

Володимир Святославич

Володимир Святославич (958 — † 15 липня 1015) — руський державний і політичний діяч з варязької династії Рюриковичів, князь новгородський (970–977, 978–988), великий князь Київський (978 або 980–1015). Наймолодший та незаконнонароджений син Святослава Хороброго, великого князя Київського, та його коханки — ключниці його матері княгині Ольги Малуші. 988-го року охрестив Русь, першим з руських князів розпочав карбувати власну монету. Канонізований Католицькою і Православною церквами як Святий

рівноапостольний князь Володимир. Відомий також як Володимир Великий, Володимир Святий, Володимир .

Наймолодший син великого князя Київського Святослава I Ігоровича і його коханки Малуші, дочки Мала Любечанина, яка служила ключницею княгині Ольги. Точний рік народження Володимира невідомий. Як повідомляють пізні джерела XVI-го століття (Никонівський і Устюзький літописи), Володимир Святославич народився в селі Будутині, куди розгнівана Ольга відіслала Малушу.

Про подальшу долю Малуші літописи не повідомляють, а малолітній Володимир повернувся до Києва, де перебував під наглядом княгині Ольги. Вихованням його займався швидше за все дядько по матері Добриня, оскільки у звичаях Русі було довіряти виховання спадкоємців членам старшої дружини.

Після загибелі 972-го року князя Святослава князівство було поділено між синами на три частини. Києвом керував його законний син Ярополк. 977-го року розгорілася міжусобна війна між Ярополком і легітимними синами Святослава, яку підняв київський воєвода Свенельд. Син воєводи Лют був убитий слугами Олега, за що той підбурих князя Ярополка піти війною проти брата. Під час бойових дій Олега вбили його воїни, скинувши з коня.

Володимир рятуючись мусив втікти до свого дядька в Швецію, де набрав з Добринею варязьке наймане військо і повернувшись 978 року сперше до Новгороду, почав війну проти київського князя.

Володимир захопив місто Полоцьк, перебивши сім'ю варязького правителя міста Рогволода. Його дочку Рогніду, засватану за Ярополка, він насильно взяв за дружину. У Родні Володимир заманив Ярополка на переговори, де двоє варягів «підняли його мечами попід пазухи». Вагітну дружину Ярополка, колишню грецьку черницю, Володимир взяв у наложниці.

За літописом Володимир вокняжився у Києві 980-го року. Новий князь київський вжив заходи щодо реформації язичницького культу. Спорудив у Києві капище з ідолами шести головних богів слов'янського язичництва .

982-го року Володимир вдруге пішов походом на в'ятичів, які повстали проти князя.

983-го року «пішов Володимир на ятвягів і взяв землю їх».

985-го року Володимир Святославич виступив проти Волзької Булгарії. Головним результатом Херсонеської війни (осінь 987-го — весна 988-го років) було не тільки прийняття християнства на Русі (988), але й союз з Візантією, скріплений шлюбом із принцесою Анною, дочкою імператора Романа II (938–963). Володимир Святославич першим з київських князів став карбувати власні монети. Володимир-Василь Святославич помер 15 липня 1015-го року у своїй приміській резиденції Берестові. Останки Володимира були вночі таємно перевезені до Києва і захоронені в мармуровому саркофазі у збудованій ним Десятинній церкві.

Пам'ятник Володимиру Великому (Київ)

Враховуючи загальноновизнаний вплив Володимира Великого на розвиток державності і суспільного життя на землях сучасної України, він зображений на лицьовому боці усіх різних видів одногривневих банкнот і двох монетах.

Ярослав Мудрий

(* близько 978 — † 20 лютого 1054, Вишгород) — Ростовський князь (987–1010), Новгородський князь (1010–1034), Великий князь Київський (1016–1018, 1019–1054), святий. Був другим сином хрестителя Русі князя Володимира Святославича з династії Рюриковичів від полоцької княжни Рогнеди. У хрещенні мав ім'я Георгій (або Юрій — пізніша форма імені Георгій, широко поширена в давньоруській мові, у XI–XII ст. воно мало вигляд Гюргі).

У зовнішності переважали риси, притаманні слов'янам Наддніпрянщини. Він був людиною високою на зріст (близько 175 см), із середнім видовженим обличчям, різко

випнутим носом дещо хвилястої форми та з тонко окресленими, відносно неширокими вилицями.

Наприкінці правління Володимира I Великого, Ярослав відмовився сплачувати щорічну данину Києву, що складала 2000гривень, і виступив проти свого батька походом. Під час приготування до походу, Володимир помер.

Після смерті свого батька Володимира в 1015 році Ярослав I Мудрий в жорстокій боротьбі за київський престол розбив війська Святополка біля Любеча і посів київський великокняжий престол, але 1018 року під натиском польських військ короля Болеслава I, яких взяв собі на допомогу Святополк, мусив покинути Київ і утік до Новгороду. Після остаточної перемоги в битві над річкою Альтою 1019 року Ярослав Мудрий став київським Великим князем.

Прагнучи об'єднати всі руські землі під своєю владою, Ярослав Володимирович вів боротьбу проти свого брата Мстислава Володимировича, князя тмутороканського і чернігівського. Після битви, яку Ярослав програв, під Лиственном біля Чернігова 1024 року. Після смерті Мстислава у 1036 році Ярослав об'єднав під своєю владою лівобережні землі, ставши єдиним володарем могутньої Київської держави, окрім Полоцького князівства, яке виділено Володимиром Святим в уділ роду Ізяслава. 1036 року, за літописом, Ярослав Мудрий розгромив біля Києва печенігів і нібито, за літописом, на місці перемоги над ними почав будувати у 1037 році Софійський собор..

У 1038–1042 роках Ярослав вів успішні походи проти литовських племен — ятвягів, проти Мазовії, проти прибалтицько-фінських племен ямь і чудь. Щоб охороняти свою державу проти нападів кочовиків, Ярослав укріплював південний кордон. Під час його правління Київська Русь перетворилася на могутню європейську державу. Звершено розпочате Володимиром Святим розширення меж столиці Русі — Києва, насипано нові оборонні вали були ще за Володимира Святого . Збудовано Золоті ворота, Лядську браму, Жидівські ворота, Георгіївський та Ірининський собори, Софійський собор, в якому згодом поховали в саркофазі Ярослава Мудрого та його дружину Ірину (Інгігерду; ?-1050). Це був акт порушення задуму собору. Створив бібліотеку Софійського собору. За часів його правління засновано міста Корсунь, Гюргів (нині — Біла Церква),

розбудовано Чернігів, Переяслав, Володимир-Волинський, Турів, встановлено династичні зв'язки з королівськими дворами Швеції, Норвегії та Франції. Продовжувалося карбування срібних монет.

Останні роки життя Ярослав провів у Вишгороді. По смерті Ярослава I Мудрого залишилися п'ять синів, між якими розгорнулася боротьба за владу. Цей період відомий в історіографії як Тріумвірат Ярославичів, з якого почався розпад Київської Русі і через півтора століття вона фактично перестала існувати як єдина держава.

Для скріплення влади в державі та впорядкування правових та соціальних відносин громадян за князювання Ярослава Мудрого було укладено збірник законів, так звану *Правду Ярослава*, що становить найдавнішу частину законів руського права — Руської Правди.

За Ярослава Мудрого поширилося і зміцніло християнство в Київській Русі, а також оформилася організаційна структура й церковна ієрархія.

Ярослав Мудрий був високоосвіченою людиною, він дбав про освіту і культуру свого народу, заснував при Софійському соборі школу і бібліотеку. За його ініціативою почалася в Києві праця над перекладами грецьких та інших книг на церковно-слов'янську мову, переписано багато книг, був укладений літописний звод.

Київська Русь за Ярослава Мудрого була великою і могутньою державою Європи, досягнувши на ті часи найвищого розвитку. Щоб зберегти цілісність своєї держави, а разом забезпечити права своїх синів, Ярослав встановив систему наслідування (*сеньйорату*), згідно з яким старший брат Ізяслав дістав великокняжий престол у Києві, Святослав — Чернігівщину, Муром і Тмуторокань, Всеволод — Переяславщину, Суздаль і Ростовщину, Ігор — Володимир Волинський, В'ячеслав — Смоленщину.

Портрет Ярослава Мудрого зображено на банкноті номіналом 2 гривні та на пам'ятній срібній монеті номіналом 10 гривень.

Святополк Володимирович

також **Святополк**

Окаянний або **Святополк I** (*близько 981 — †1019) — князь туровський (988 за ін. дан. 1008—1015), великий князь київський (1015—1019). Син Володимира I Святославича (за версією — Ярополка I Святославича).

За розповіддю «Повісті врем'яних літ» Святополка народила гречанка, вдова київського князя Ярополка, взята в наложниці його братом Володимиром. Літопис говорить, що грекиня тоді вже була вагітна (бе не дозвільна), таким чином, батьком його був Ярополк. Проте Володимир вважав його своїм законним сином (одним із старших) і дав йому долю у Турові. Літописець називає Святополка сином двох батьків (від двою отцю) і зауважує з натяком на подальшу долю князя: «від гріховного плід злий буває».

1009 чи на початку 1010 року Святополк одружився з польською князівною, дочкою польського короля Болеслава I Хороброго. Після кончини Володимира I Святославича 15 липня 1015 р. Святополк виявився ближчим всіх інших братів до Києва, вийшов на свободу і без особливих труднощів вступив на

престол; його підтримав і народ, і бояри, складали його оточення у Вишгороді під Києвом.

У Києві Святополк встиг випустити срібляники (відомо 50 таких монет), схожі на срібники Володимира. На лицьовій стороні зображення князя з круговою написом: «Святополк на столі [престолі]». На зворотному боці: княжий знак у вигляді двозубця, лівий кінець якого завершується хрестом, і напис: «А се його срібло». На деяких монетах Святополк I іменується своїм християнським ім'ям *Петрос* або *Петор*.

Протягом того ж року були вбиті три зведених брати Святополка - Борис, муромський князь Гліб і древлянський Святослав. «*Повість временних літ*» звинувачує Святополка в організації вбивства Бориса і Гліба, які при Ярославі були прославлені як святі мученики і були рідними синами вбивці його батька. Згідно з літописом, Святополк послав вишгородських мужів убити Бориса, дізнавшись, що брат ще живий, велів варягам добити його. Гліба він, згідно з літописом, закликав ім'ям батька до Києва і послав людей вбити його по дорозі. Святослав загинув, намагаючись втекти від убивць до Угорщини.

Почалася боротьба за владу між Святополком і Ярославом. У 1016 році Ярослав виступив з новгородським і варязьким військом проти брата. Війська зустрілися під Любечем на Дніпрі, жодна сторона довго не наважувалася першою перейти річку і дати бій. Нарешті, Ярослав атакував, скориставшись моментом, коли Святополк бенкетував з дружиною. Війська київського князя були розбиті і скинуті в річку, Ярослав захопив Київ.

Руські джерела повідомляють, що під час втечі поранений Святополк Володимирович загинув у пустелі десь «між Ляхи і Чехи», та це є дослівним перекладом польської приказки і означає: «ніхто не знає, де і як». Інший руський літописець записав, що Святополк утік до Бреста, де, мабуть, і помер від ран.

Ярослав зробив усе, щоби представити свого суперника у найгіршому світлі, і до літописів Святополк увійшов як братовбивець, а до історії як *Святополк Окаянний*.

Брячислав Ізяславич

Брячислав I Ізяславич (*990 — 1044) — князь полоцький (1001–1044) з династії Рюриковичів, гілки Ізяславичів Полоцьких.

Вважається молодшим сином Ізяслава I Володимировича, онуком Володимира I Великого. Мав брата Всеслава Ізяславича.

Брячислав Ізяславич Полоцький, внук Рогнеди, зайняв стіл неповнолітнім. Після смерті діда, 1015 року, по «житію» Святого Володимира, унаслідував і Луцьк. В літописі про усобицю Володимировичів в 1015–1019 роках не згадується, військові дії в цей час проходили в стороні від володінь Брячислава.

1020 року Ярослав I Мудрий вимагає від Брячислава Ізяславича Полоцького певних прикордонних володінь.

За порадою Еймунда, керівника норманської дружини, що знаходилася на службі в Полоцьку, Брячислав, не чекаючи нападу Ярослава, пішов на Новгород, пограбував місто і забрав до Полоцька багато полонених.

Брячислав Ізяславич був першим полоцьким князем, який намагався незалежитися від Києва.

У час Брячислава Полоцьке князівство значно збільшило свою територію, і не тільки за рахунок надань Ярослава, але й балтійськими землями латгалів і литвинів. Засновано багато нових міст, розбудувався і сам Полоцьк, у 1030-х роках навколо міста зведено фортечні мури, стіни якої знайшли під час археологічних розкопок, Полоцьк тоді займав площу до 40 гектарів.

У 1068 році згадується двір Брячислава у Києві.

Мстислав I Володимирович (Великий)

Мстислав I (Великий) Володимирович, Мстислав-Гаральд (у св. хрещені - Федір) (1 червня 1076 — † 14 квітня 1132), Святий, Великий князь Київський, син Володимира II Мономаха та Гіти — дочки англійського короля Гарольда II, останній князь, що утримував єдність Київської держави.

За життя батька посідав новгородський та переяславський княжі столи, співправив з батьком у Києві. 1096 розбив війська чернігівського князя Олега Святославича і примусив його взяти участь у Любецькому з'їзді 1097. Брав участь у воєнних походах на половців 1093, 1107 і 1111. Здійснив два успішні походи на естів 1113 і 1116. Після смерті батька (1125) посів київський стіл і продовжував зміцнювати престиж великого князя київського та обороняти державу від ворогів. 1130 повернув під вплив Києва Полоцьк, посадивши на полоцький стіл свого сина Ізяслава. 1130 воював з литовцями. Розгромив половців і загнав їх за Волгу та Яїк. Про величезний міжнародний престиж Київської держави за його правління свідчать численні династичні зв'язки київського князя з західноєвропейськими королівськими дворами.

Помер 14 квітня 1132 року. Похований у збудованому ним Федорівському монастирі у Києві. Після його смерті Київська держава остаточно розпалася на окремі політично незалежні князівства.

Іларіон Київський

Святитель Іларіон I (990 — † 1088) — Митрополит Київський та всієї Руси, перший митрополит слов'янського походження, оратор і письменник, церковно-політичний діяч давньої України. Причислений до лику Святих.

День пам'яті: 28 серпня за старим стилем та 3 листопада (21 жовтня за старим стилем); Про життя і діяльність Іларіона повідомляють руські літописи під 1051 (рідше — під 1050) роком.

Митрополит Київський Іларіон походив із родини нижньогородського священика й сам був священиком придвірної церкви Св. Апостолів у князівському селі Берестовім(під Києвом). Уже в ці роки Іларіон вів суворий подвижницький спосіб життя. Він викопав собі печеру на березі Дніпра й часто залишався у ній для таємної молитви. Згодом цю печеру зайняв преподобний Антоній Печерський. Від преподобного Антонія Іларіон прийняв чернечий постриг.

1051 року собором руських архієреїв святитель Іларіон був поставлений митрополитом Київським і всієї Русі. Він увійшов в історію Руської Церкви як перший митрополит, поставлений на Київську кафедру собором руських єпископів. Пізніше святитель Іларіон був затверджений Константинопольським Патріархом.

Святитель Іларіон вирізнявся чудовою для свого часу освітою, був чудовим духовним пастирем і проповідником. Його діяльність припала на період утвердження й зміцнення християнства на Русі. Для досягнення успіху в цій важливій справі Митрополит Іларіон надавав великого значення розвитку писемності. Будучи проповідником християнської віри, митрополит Іларіон писав праці, де прославляв християнство, показував його перевагу над старою вірою. Первосвятителем Руської Церкви він був недовго: 1054 року відійшов від керування митрополією. Помер він 1067 року й прославлений у лику святих.

Ізяслав Ярославич

Ізяслав I Ярославич (при хрещенні Дмитро, *1024 — †3 жовтня 1078) — Великий князь Київський (з 1054), перший Король Руський. Син Ярослава I Мудрого. Князь Турівський (1042–1052), новгородський (1052–1054) і київський (21 березня 1054 — 14 вересня 1068; квітень 1069 — 22 березня 1073; 15 липня 1077 — 3 жовтня 1078).

До смерті батька Ізяслав княжив у Турові й Новгороді. 1042 року одружився з Гертрудою,

дочкою польського короля Мешка II й сестрою польського короля Казимира I.

Після смерті 1054 року Ярослава Мудрого Ізяслав посів київський престол, проте не зумів утримати в своїх руках спадщину батька і мусив розділити її з братами. Мав проблеми з киянами і печерськими монахами.

Після поразки від половців у битві на Альті 1068 року і відмови князя видати киянам зброю у Києві спалахнуло повстання проти Ізяслава, і йому довелося втекти з міста. Наступного року Ізяслав повернувся з польськими військами й придушив повстання.

Брати знову вигнали Ізяслава з Києва 1073 року, і він звернувся до Польщі, куди прибув з «достатком великим». Польський король Болеслав II, однак, не тільки не надав родичеві допомоги, але й відібрав більшість багатств, маючи намір скористатися ними у війні з чехами, і вигнав Ізяслава з країни, а з його суперниками, Святославом та Всеволодом, уклав союз.

Втративши Київ удруге, в пошуках допомоги через маркграфа Східної марки Дедо II, він зав'язав стосунки з ворогом Генріха IV римським папою Григорієм VII (1073–1085). Папа коронував у Римі королівською короною його сина Ярополка і надав йому лен святого престолу Руське королівство (булла папи від 17 квітня 1075), за якою влада в Києві повинна була належати Ізяславові та його синові Ярополкові. Через три дні після написання цієї булли папа звернувся з посланням до польського короля Болеслава, в якому картвав того за пограбування Ізяслава. Реалізувати цю спробу закріплення Київської Русі за однією гілкою династії шляхом зміни порядку успадкування не вдалося. Сам Ізяслав не ризикнув обнародувати на Русі цей акт.

Влітку 1077 за допомогою польських військ Ізяслав-Дмитро повернув собі Київ, але загинув 3 жовтня 1078 у битві на Нежatinій Ниві під Черніговом (тепер Ніжин). Влада перейшла до його брата Всеволода, а син Ізяслава, перший Руський король Ярополк (Петро) став володарювати у Володимир-Волинському та Турові.

Ізяслав був високого зросту і могутньої будови, мав красиве обличчя і м'який незлобний характер. При ньому була прийнята «Правда Ярославичів» (1072) — перша кодифікація руського права, яка дійшла до нас.

Святослав Ярославич

Святослав Ярославич з родиною. Зображення з «Ізборника Святослава» від 1073 року

Святослав II Ярославович (у хрещенні *Микола*, *1027 — †27 грудня 1076) — князь чернігівський (1054–1073), київський (22 березня 1073—27 грудня 1076), син Ярослава I Мудрого.

Був одружений з дочкою графа Етелера, сестрою трірського архієпископа Бургарда, одного з найбільших духовних князів імперії. З Любецького пом'яника відомо, що княгиню звали Киликія.

Разом з своїми братами Ізяславом I, Великим князем Київським, та Всеволодом I, князем переяславським, розбив торків (1060) і полоцького князя Всеслава II (1067).

1068 року зазнав поразки від половців, але того ж року розбив значні їх зағони над рікою Снов. За допомогою Всеволода усунув Ізяслава з великокняжого стола і зайняв Київ.

Меценат науки — його заходами, складено два «Ізборники Святослава»(1073, 1076), що мали великий вплив на дальший розвиток повчальної літератури на Русі.

Святослав Ярославич помер після невдалої операції фурункула.

Мав синів — Гліба, Романа, Давида, Олега, Ярослава.

Похований у Чернігові в соборі св. Спаса.

Всеволод Ярославич

Всеволод I Ярославович (хресне ім'я *Андрій*, 1030—13 квітня 1093)— великий князь київський (1078—1093), четвертий син Ярослава I Мудрого та шведської принцеси Інгігерди.

Народився в 1030 році. Був улюбленим сином князя Ярослава I Мудрого. Перша дружина "Мономахиня", донька візантійського імператора Константина IX Мономаха Марія, померла у 1067 році. Друга - половчанка Анна, померла в 1111 році. Народив синів Володимира II Мономаха 1053 року, Ростислава 1070 року, трьох доньок - Євпраксію, Янку та Катерину. У 1054-1073 роках князь Переяславський. У 1073-1078 роках князь Чернігівський. З 1 січня 1077 до 13 квітня 1093 року - Великий князь Київський, з перервою на липень-жовтень 1077 року.

1078 року був розбитий половцями на ріці Сожиця (Оржиця). Одноосібно керував державою понад 15 років, а до того керував державою як член тріумвірату Ярославичів. У роки його правління була збудована церква Андрія Первозваного у Києві, Михайлівський Видубецький монастир, перенесено мощі Святого Феодосія, відкрито школу для дівчат.

Намагався втримувати єдність київської держави і підтримував зв'язки з Візантією та Західною Європою, говорив п'ятьма мовами.

Ігор Святославич

Ігор Святославич (*1151 — †1202) — новгород-сіверський князь (з 1178 р.) і князь чернігівський (1198 р.). Син чернігівського князя Святослава Ольговича, з роду Ольговичів (онук Олега І Святославича, який був внуком Ярослава І Мудрого).

Ігор Святославич в 1169 році взяв участь у поході Андрія І Боголюбського на Київ. У 1174 р. розбив орди половецьких ханів Кончака і Коб'яка під Переяславом. Після смерті брата Олега княжив у Новгороді-Сіверському. Брав участь у міжусобній боротьбі за великокнязівський престол. В 1183 р. здійснив вдалий похід проти половців.

В 1185 р. організував спільно з братом Всеволодом, путивльським князем Володимиром і князем рильським Святославом Ольговичем новий похід проти половців. Княжі дружини зазнали поразки від орди половецьких ханів Гзи і Кончака, а сам Ігор Святославич потрапив у полон, з якого потім зумів утекти. Похід Ігоря Святославича на половців послужив сюжетною основою «Слова о полку Ігоревім».

Володимир Мономах

Князь Володимир Мономах

(1053 — 19 травня 1125) —

великий князь київський (1113—1125), державний і політичний діяч, письменник. Син князя Всеволода I і візантійської княжни Марії (за іншими даними — Анни) з роду Мономахів. Прозваний **Володимиром Мономахом**. Хрещене ім'я Василь.

Володимир був за життя батька князем у Смоленську й Чернігові, часто заступав його у боротьбі з половцями, виконував дипломатичні місії. Після смерті матері (1067) покинув батьківський дім і став князем ростовським. Це не в останню чергу було обумовлено тим, що в батьківському домі з'явилася мачуха, дочка половецького хана, яка, ймовірно, могла бути одного віку з Володимиром. Неприйняття мачухи, зведених сестер і брата, переросло згодом у ненависть до мачушиних одноплемінників - половців. Наприкінці 11 ст. укріпився на князюванні в Переяславі. Переяславське князівство найбільше потерпало від нападів половців, і тому Володимир Мономах особливо прагнув припинення князівських міжусобиць та об'єднання сил для боротьби проти нападників. Здобув популярність організацією спільних успішних походів князів 1103 і 1111 роках проти половців. Під час київського повстання 1113 року боярська верхівка запросила Володимира Мономаха на князювання до Києва. Придушивши повстання, Володимир Мономах, проте, змушений був піти на поступки народним масам, видавши закон, за яким зменшив рези (відсотки) за позички і тимчасово трохи полегшив становище закупів, скасував холопство за борги (у розширеній редакції «Руської правди» ці постанови відомі під назвою Статут Володимира Мономаха). Ініціатор Любецького з'їзду 1097 року, де була проведена радикальна реформа порядку спадкоємства (прийнято засаду прямого родового успадкування замість складної системи сеньйорату та зміни уділів) та Витечівського з'їзду 1100 року. Відновив великокнязівську владу на більшій частині давньоруських земель і тимчасово затримав процес остаточного роздроблення Давньоруської держави. За межами його володінь залишилися тільки Галицька і Чернігово-Сіверська землі та Полоцьк. Володимир Мономах мав своїх посадників і в містах по Дунаю.

Ярополк Ізяславович

Ярополк Ізяславович, у Св. хрещені — *Петро* († 22 листопада 1087) — Святий, князь Вишгородський, Волинський і Турівський. Третій син Великого князя Київського Ізяслава I та польської княжни Гертруди, сестри короля Казимира, онук великого князя Київського Ярослава I Мудрого, одружений з Кунегундою-Іриною, дочкою графа Оттона. Король Русі.

Перший раз, разом з батьком Ізяславом був вигнаний з Києва 15 вересня 1068 року, після поразки від половців, коли місто захопив Всеслав Полоцький. Весною 1069, за допомогою поляків, повернувся до Києва. Однак Всеслав, зібравши нову дружину, напав на Новгород та Полоцьк. Проти Всеслава, за наказом батька, пішов князь Ярополк. 1071 року — поблизу Голотичьська Ярополк розбив Всеслава.

Незабаром розпочалась міжусобна боротьба поміж братів Ярославовичів. 1073 року Великим князем стає Святослав II, разом зі своїм батьком Ярополк подався до Польщі, згодом до Німеччини, до цісаря Генріха IV, коли ж той не допоміг повернути київський престол, Ярополк вдався до папи Григорія VII, який підтримав Ізяслава і Ярополка. Отож, Папа коронував у Римі короною

Ярополка Ізяславовича і надав йому лен Святого престолу на Руське Королівство (булла папи від 17 квітня 1075), за якою влада в Києві повинна була належати Ізяславові та його синові Ярополкові. Через три дні після написання цієї булли папа звернувся з посланням до польського короля Болеслава, в якому картав того за пограбування Ізяслава. 1076 Ярополк повернувся з батьком до Києва, діставши Вишгородський стіл.

1078 брав участь у боротьбі з Святославичами, під час якої загинув його батько. Від цієї дати Волинь з центром у Володимирі Волинському і Турово-Пинська земля відокремилися в окреме князівство, яким за згодою київського князя Всеволода рядив Ярополк.

1084 року був вигнаний з Волині Ростиславовичами. Князь Володимир II Мономах здобув місто Володимир і передав його Ярополку. Проте, коли Ярополк виступив проти його батька Великого князя Київського Всеволода, Володимир Мономах захопив у Луцьку в полон його дружину й матір, а сам Ярополк змушений був утікати до Польщі.

1087 року Ярополк повернувся з Польщі, помирився з Володимиром Мономахом і став князем Володимирським. 22 листопада, дорогою до Звенигорода Галицького, Ярополка було вбито одним з дружинників, який врятувався втечею у Перемишлі, де правив Рюрик Ростиславович.

Тіло князя-мученика перевезли спочатку до Володимира-Волинського, а 5 грудня честні останки прибули до Києва. Тіло князя зустрічали Великий князь Всеволод I Ярославич та митрополит Іван II з собором духовенства. Похований у церкві Св. Петра, яку він почав будувати.

Давид Ігорович

(*1059 — †25 травня 1112) — князь Тмутараканський, волинський, дорогобужський, бужський, син володимиро-волинського князя Ігоря Ярославича (†1060) і Кунігунди Орламюндської, внук Ярослава I Мудрого, один із найвідоміших учасників князівських усобиць.

Князь Тмутараканський (1081–1082).

В 1084 одержав від Великого князя Київського Всеволода I в уділ місто Дорогобуж на Волині. А після смерті Ярополка Ізяславича (†1087), отримав Волинське князівство.

У порозумінні з Святополком II намагався відняти Галичину від Володаря й Василька Ростиславичів.

Переслідуваний князями за осліплення 1097 року теребовлянського князя Василька Ростиславича, втік до Польщі. Незабаром повернувся до Володимира, але, коли військо великого князя київського Святополка II обложило місто, Давид Ігорович змушений був віддати його. Продовжував вести боротьбу за волинський престол. В 1099 Давид Ігорович закликав собі на допомогу половецького хана Боняка і при його підтримці здобув Володимир і Луцьк. На Витечівському з'їзді 1100 року за осліплення Василька був позбавлений цього володіння.

Замість Володимира одержав волинські міста Бузьк, яке зробив стольним градом, Острог, Дубно і Чорторійськ, а незабаром Дорогобуж, де й помер.

Рештки князівського поховання, знайдені у 1937–1938 при розкопках заснованого ним Давид-Городка, імовірно могли належати Давидові Ігоровичу.

Печатка Давида Ігоровича

Давид Святославич

Святослав Ярославич з сім'єю, один з синів — Давид Святославич

Давид Святославич (*1050 — †1 серпня 1123) — князь переяславський (1073–1076), князь муромський (1076–1093), князь смоленський в (1093–1095 і 1096–1097), князь новгородський в (1094–1095), князь чернігівський (1097–1123). Середній з п'яти синів великого князя київського Святослава II. Внук Ярослава I Мудрого.

1073 — після приходу батька за київській стіл, Давид отримав у князювання Переяслав. Після смерті Святослава в 1076 році, був вимушений покинути князівство та разом з іншими Святославовичами йти в Муром.

1093 — після смерті Всеволода I, Святополк II вибив із Смоленська Мономаха, а Смоленськ віддав Давиду.

1095 — Святополк і Володимир Мономах (у зв'язку з війною проти Олега I Святославовича) перевели Давида далі на північ у далекий Новгород, а Мстислава Володимировича з Новгорода в Ростов. Смоленськ дістався другому сину Мономаха — Ізяславу.

1096 — Давид повернувся в Смоленськ, прогнавши звідти Ізяслава Володимировича.

1097 — брав участь в Любецькому з'їзді князів.

1098 — згідно з домовленостями Олег I Святославич забирає собі Новгород-Сіверське князівство. Так на Новгород-Сіверщині започатковується династія Ольговичів. За Давидом залишається Чернігівське князівство. Тривале князювання Давида Святославича було неспокійним для Чернігівської землі. Але князь був людиною поміркованою і врівноваженою, з миролюбним характером. Все життя своє поклав на благоустрій Чернігівського князівства.

1099 Давид Святославович послав свого сина Святослава на допомогу Святополку, який після війни з Давидом Ігоровичем вирішив відбити князівство у Ростиславичів. В битві на межі своїх володінь Ростиславичі перемогли.

1100 Давид Святославич брав участь у витечівському з'їзді князів, куди князі зібрались для суду над Давидом Ігоровичем. Давид Ігорович позбувся Володимир Волинського, але взамін отримав Дорогобуж, Бузьк, Дубно та Чорторийськ, а від Давида і Олега Святославичів — двісті гривень.

1101 — Мономах та Давид збирались разом йти на половців, але половецькі послы вмовили князів укласти мир.

1103 — Давид з іншими князями успішно воював з половцями біля Хортиці, перемігши 20 половецьких ханів, та захопивши безліч цінної здобичі.

1107 — бій на річці Хорол, половецький хан Шарукан ледь уникнув полону. Після цих воєн Мономах, Давид і Олег Святославичі зустрічались з половецькими ханами, і взяли їхніх дочок заміж за своїх синів.

1110 — разом з Святополком, і Володимиром Мономахом, Давид знову ходив на половців, але через сильні морози і гибель коней князі повернулись назад.

1111 — брав участь у поході руських князів проти половців.

1115 — Давид брав участь у поході проти Гліба Всеславича мінського. Разом з Ярополком Володимировичем, вони здобули Друцьк.

1123 — (1 серпня) — князь помер. Панахиду відслужили у Спаському соборі, а поховали у спорудженому ним Борисоглібському храмі.

Олег-Михайло Святославич

Олег І Святославич (? — 1 серпня 1115) — руський князь з династії Рюриковичів. Патріарх роду Ольговичів. У хрещенні — **Михайло**. Син київського князя Святослава II, онук Ярослава I Мудрого.

Князь володимирський (1074–1077), Тмутараканський (1083–1094), чернігівський (1097) і Сіверський (1097–1115). У «Слові о полку Ігоревім» прозваний «
» за розпалювання міжусобиць. Намагався зброєю захопити Чернігів, за що був засланий до Візантії на острів Родос. Користувався довірою візантійського імператора Никифора III Воніата, був одружений з візантійською аристократкою Феофанією Музалон. 1082 року за підтримки Києва і Константинополя здобув Тмутаракань.

1076 року Олег Святославич здійснив разом з Володимиром Мономахом успішний похід у Чехію, допомагаючи польському королю Болеславу II Сміливому.

Після смерті батька (1076) одержав Володимир-Волинський. Незабаром його прогнав з Володимира-Волинського князь Всеволод Ярославич. В 1079 Олег Святославич був позрадницьки схоплений Тмутараканським хозарами і виданий Візантії. Візантійський уряд заслання його на острів Родос, де Олег провів 4 роки і одружився з Феофанією Моузалоніссою.

1083 року повернувся і відібрав Тмутараканський престол від Давида Ігоревича і Володаря Ростиславича. У 1094 за підтримки половців здобув Чернігівське князівство. Вів тривалу боротьбу з Великим князем Київським Святополком Ізяславичем, Володимиром Мономахом та його синами Ізяславом і Мстиславом. Згодом за рішенням Любецького з'їзду 1097 року отримав у володіння Новгород-Сіверське князівство. В 1107 і 1113 брав участь у походах на половців. Похований у Спаському соборі в Чернігові. За укладення союзу з половцями та розпалювання князівських міжусобиць автор «Слова о полку Ігоревім» назвав Олега Святославича Гориславичем.

Гліб Всеславич

Гліб Всеславич (середина 11 століття — 13 вересня 1119) — князь Мінський (1101—1119) і Ізяславський (1114—1116) з династії Рюриковичів, гілки Ізяславичів Полоцьких. Син полоцького князя Всеслава Брячиславича, онук Брячислава Ізяславича і правнук Ізяслава Володимировича. Гліб вважається третім сином Всеслава. З 1101 року він займав третій по старшинству престол у Полоцькому князівстві — землі у Мінську.

Князь був одружений з Анастасією, донькою турівського і волинського князя Ярополка Ізяславича.

Гліб Всеславич намагався проводити свою політику незалежно від Києва і Полоцька. Він володів значним майном, про свідчать пожертвування Києво-Печерському монастирю — 600 гривен срібла і 50 гривен золота особисто, і 100 гривен срібла і 50 гривен золота від його дружини після смерті князя.

Помер Гліб Всеславич 13 вересня 1119 року у київській в'язниці.

Ярослав Святополкович

Ярослав Святополкович (у хрещенні - Іван) († 1123), князь Володимир-Волинський і дорогобузький, син київського князя Святополка II. При підтримці угорських, польських і чеських військ воював з Володимиром II Мономахом. Волинські бояри покинули Ярослава Святополковича і перейшли до Мономаха. У цій війні Ярослав Святополкович був убитий. Був одружений з донькою угорського короля Владислава I Святого.

Святослав Всеволодович

Святослав III Всеволодович (після 1116 — 25 липня 1194) — князь новгородський (1140), Турівський (1142, 1154–1155), Волинський (1141–1146), Буський (1146), Сновський (?) (1151–1154), Стародубський (?) (1155–1157), Сіверський (1157–1164), Чернігівський (1164–1177) з династії Рюриковичів, гілки Ольговичів. Великий князь Київський з короткочасними перервами (1173–1194).

Син Всеволода II. Хрещене ім'я — **Михайло**. Відомий також як **Святослав III**. Святославу Всеволодовичу вдалося загальмувати розпад Київської держави і добитись стабілізації під кінець XII ст.

1141 року — батько Святослава, ставши Великим князем Київським, дав йому Турів, а потім Володимир-Волинський, де він і

княжив до 1146 року. Коли ж помер Святослав Ольгович (1164), він вокняжився у Чернігові.

У 1170-х роках Святослав намагався будь-що оволодіти київським престолом. Вагомих династичних прав у нього на той стіл не було. Святослав розумів, що наскоком Київ не захопити — це не Чернігів.

20 липня 1176 року Святослав III нарешті видерся на київський престол. Але не остаточно.

Ростиславичі, здавалось, розгублені й деморалізовані поразками в сутичках з половцями, зуміли об'єднати сили й стрімко пішли на Київ. Вони прагнули дати вирішальну битву Святославу, але він ухилився від неї, вийшов з Києва і переправився на лівий берег Дніпра, на Чернігівську землю. Так Ростиславичі перемогли Святослава, не проливши жодної краплини крові. Але раптом вони добровільно повернули йому Київ, а Роман сів княжити в родовому гнізді Ростиславичів Смоленську.

Втім Ростиславичі не залишилися в накладі: за угодою із Святославом вони взяли собі південну «Руську землю», тобто фактично Київщину. У 1181–1194 роках у Південній Русі правив дуумвірат голів кланів Ольговичів і Ростиславичів. Це якоюсь мірою послабило між князівські усобиці. В 1183–1194 Святослав як великий князь київський очолював походи південноруських князів проти половців, але непослідовність його політики стосовно кочовиків і намагання ухилитися від боротьби з ними призвели до активізації половецьких нападів на Русь з 1180-х років. Помер у Києві.

Печатка Святослава III Всеволодовича

Рюрик Ростиславич (князь київський)

Рюрик II Ростиславич (*...? — † 19 квітня 1212, 1214 або 1215) — син Ростислава I Мстиславича, внук Мстислава I Великого. Князь Вишгородський (1161-1168), Овруцький (1168-1173, 1173-1180, 1182-1194, 1202-1203, 1206-1207, 1207-1208), Новгородський (1170-1171), Чернігівський (1210-1212), багаторазовий Великий князь Київський.

По смерті Святослава III Всеволодовича (1194) сидів на Київському престолі (1173, 1180-1181, 1194-1201, 1203-1205, 1206, 1207-1210).

Політичні розходження з Ольговичами, а потім з Романом II Великим примусили його звертатися по допомогу до половців.

1204 року насильно пострижений у ченці разом з дружиною Анною і донькою Предславою. У 1205, після загибелі Романа Мстиславича, покинув монастир і повернувся до політичної діяльності. Був одружений двічі: у 1162 році з дочкою половецького хана Белука, яка померла до 1172 року; та у 1172 з Анною, дочкою турівського князя Юрія Ярославича. Анна Юріївна 1204 року була насильно змушена прийняти чернецтво, але 1205 року відмовилася покинути монастир.

У кінці життя змушений був змінити Київ на Чернігів (1210), у якому княжив до смерті.

Володимир Глібович

Володимир Глібович(*1158-18.03.1187). Володимир

Глібович був онуком Юрія Долгорукого і правнуком Володимира Мономаха. Дружина Володимира Глібовича Забава — дочка князя Ярослава Всеволодовича. Одружилися 8 листопада 1179 р. Про дітей невідомо нічого. З 12.03.1171 р. починає правити у Переяславі. Батько Володимира — Гліб Юрійович, у той час був князем Київським. У 1173 р. брав участь у князівських міжусобицях між різними гілками роду Мономаховичів (на стороні Андрія Боголюбського). У 1179 р. Переяславщина зазнала половецького нападу.

Навесні 1184 р. об'єднане руське військо вирушило в похід проти половців. Попереду йшла дружина новгород-сіверського князя Ігоря Святославича. Володимир Глібович хотів зі своїм загоном іти попередку. Ігор Святославич не погодився, внаслідок чого Володимир Глібович відмовився від участі у поході, повернувши своє військо назад і пограбувавши сіверські міста. У відплату за це, Ігор Святославич, повернувшись із походу(невдалого), спалив міст Глібль, назване на честь батька переяславського князя.

У тому ж 1184 р. Володимир Глібович брав участь у переможній для руських князів битві на р. Орелі. Під час бою переяславський князь зі своєю дружиною та тюрками-конфедератами склали авангард руського війська.

Узимку 1185 р. переяславський князь разом із переяславцями розбив військо хана Кончака у битві на р. Хоролі. Самому Кончаку вдалося втекти, але руській дружині дісталися величезні трофеї, і навіть «бусурменин, який стріляв живим вогнем»(Кончак нахвалявся, що з його допомогою погальє руські міста).

Навесні 1187 р. руські князі здійснили похід проти половців, проте він був невдалим, так як останніх було попереджено чорними клобуками. Володимир Глібович під час походу захворів і вже до Переяслава його було привезено на ношах. Помер князь 18 квітня(за Іпатіївським літописом) чи 18 березня (за Лаврентівським літописом) 1187 р. Остання дата є більш імовірною, оскільки за Лаврентівським літописом, Володимир Глібович помер у середу Вербної неділі, яка якраз і припадала тоді на 18 березня. Князя було поховано у церкві св. Михаїла.

Володар-Іван Ростиславич

Володар Ростиславич (†19 березня 1124) — князь звенигородський (1085–1124) та черемиський (1092–1124). Разом з братами Рюриком та Васильком — один із засновників незалежного Галицького князівства.

Син Тмутараканського князя Ростислава Володимировича. По смерті батька в 1067 році разом з братами став ізгоєм. В 1082 разом з іншим ізгоєм Давидом Ігоровичем зробив спробу захопити батьківський уділ в Тмуторокані. Проте з підтримкою Візантії в Тмуторокані утвердився Олег Святославич. Після недовгого ув'язнення, Олег відпустив Володаря та Давида.

Тим часом в 1084 році в Перемишлі за підтримки місцевого населення утвердився старший брат Володаря Рюрик. Близько 1086

Володар та молодший брат Василько приєдналися до Рюрика і осіли, відповідно, в Звенигороді та Тереховлі, поклавши початок галицькій державності.

По смерті Рюрика в 1092 році — князь перемиський. Наприкінці XII ст. двома наймогутнішими державами Східної Європи — Візантією та Галичиною — правили внуки Володаря. Завдяки союзу з Візантією, вплив Володаря сягнув Дунаю.

В 1113 році Володимир II Мономах здобув владу в Києві та консолідував контроль на більшості земель, що в свій час перебували під владою київських князів Володимира I Великого та Ярослава I Мудрого, проте не над Галичиною де Ростиславичі продовжували незалежну від Києва політику. Status-quo був закріплений шлюбом в 1114 році доньки Володаря та Романа, сина Володимира Мономаха.

В 1122 році через підступ польського шляхтича Петра Властовича Володар потрапив в полон до польського князя Болеслава III Кривоустого. За колосальну на той час суму в 20 тисяч гривень Василько викупив Володаря з полону. Володар прагнув помститися, і в 1124 році пішов на Польщу, користаючи з відсутності Болеслава, який в той час воював в Данії. Володар дійшов до Беча, проте в битві під Велихувом зазнав поразки. Готуючи нове військо, Володар помер 19 березня 1124. Лише на кілька тижнів він пережив брата та вірного соратника Василька (помер 28 лютого 1124 року). Володар був похований в збудованому ним храмі св. Іоанна в Перемишлі.

Після смерті Володаря, Перемишль відійшов старшому сину Ростиславу, а Звенигород — Володимиркові. Після смерті Ростислава в 1128 році Володимирко успадкував Перемишль, а по смерті в 1141 Івана, сина Василька — Галич, об'єднавши таким чином в 1141 році усі галицькі землі в єдине Галицьке князівство.

Володимирко Володарович

Володимир (Володимирко) Володарович (*1104 — †1153) — спершу звенигородський князь (з 1124 року), потім — князь галицький (з 1141), син Володаря Ростиславича.

В 1124 році, після смерті Володаря, став Звенигородським князем, а в 1129, після смерті брата Ростислава, заволодів Перемишлем, а племіннику, Івану Ростиславовичу (Берладнику), віддав Звенигород. В 1141 році помер двоюрідний брат Володимира, Іван Василькович, і Володимирко, за правом спадку, зайняв Теревовль і Галич, чим об'єднав Перемишльську, Звенигородську, Галицьку і Теревовлянську землі в єдине Галицьке князівство. Столицею князівства обрано в 1141 (за іншими даними — 1144) році Галич, зайнятий Володимирком після смерті його племінника Івана Васильовича.

Намагався об'єднати під своєю владою і волинські землі, проте в боротьбі за них з київським князем Всеволодом II зазнав невдачі. Придушив Галицьке повстання 1144. В 1152 уклав мирний договір з угорським королем Гейзою. За правління Володимирка були закладені основи майбутньої могутності Галицько-Волинської держави.

Помер 1152 або 1153 року.

Ярослав Осмомисл

Ярослав I Володимирович Осмомисл (1130-і — 1187) — князь галицький (1153–1187).

Успадкував Галич по смерті батька, князя Володимирка Володаревича, засновника галицької держави, 1153 року. Як і батько, був змушений захищати незалежність Галичини від київських князів.

Літопис вперше згадує його під 1150 роком у зв'язку з одруженням з Ольгою, дочкою князя Юрія I Довгорукого. Названий в «Слові о полку Ігоревім» — Осмомислом (що має вісім смислів, тобто розумний, мудрий).

Ярослав I Осмомисл поширив територію свого князівства, приєднавши землі між Дністром і Карпатами, пониззя Дунаю. Він

мав велике військо, при допомозі якого став одним з наймогутніших князів на Русі.

Ярослав Осмомисл утримував добрі зв'язки з суздальським князем Юрієм I Довгоруком, разом з іншими князями брав участь у походах проти половців. Відгомонам цієї боротьби було «Слово о полку Ігоревім». З іншими сусідами, Польщею і Угорщиною, Ярослав Осмомисл утримував мирні відносини, як також з Візантією та цісарем Фрідріхом I Барбаросою.

За Ярослава I Осмомисла розбудовано і укріплено багато галицьких міст, його заходами у 1153–1157 роках збудовано в Галичі Успенський собор.

На внутрішньому відтинку спочатку Ярослав Осмомисл пробував жити в згоді з боярами, вони йому допомагали під час війни з Ізяславом Мстиславичем, але розбагатівши від торгівлі, боярство перетворилося на родову аристократію з військовими дружинами і почали втручатися у державні й приватні справи князя. 1172 року Ярослав Осмомисл покинув свою дружину Ольгу Юрїївну і взяв нешлюбну жінку, боярську дочку Настасію з Чагрів. Бояри спротивилися і примусили князя повернути Ольгу, а Настасію спалили як чарівницю. Також бояри спротивилися останній волі Ярослава Осмомисла: при смерті він бажав поділити Галицьке князівство між синами, призначаючи Олегові Галич, а Перемишль — Володимирові. Бояри прогнали Олега.

Мудрою політикою за 35-річного князювання Ярослав Осмомисл створив могутню державу, з якою рахувалися всі його сусіди.

Був похований в Успенському соборі в Галичі.

Олег Ярославич

Олег Ярославич (†1187) — князь галицький (1187), син Ярослава I Осмомисла і Насті з роду Чагрів.

За заповітом батька отримав Галич, проте місцеві бояри, що спалили його матір, боялися розправи і прогнали Олега, закликавши на галицький престол Володимира, сина Ярослава I Осмомисла від його першого шлюбу з Ольгою, донькою володимиро-суздальського князя Юрія I Довгорукого, якому за заповітом батька дістався Перемишль. Володимир виявився радше схильним до пияцтва та розпусти, і Олег зміг повернути собі галицький трон, проте невдовзі був отруєний.

Володимир Ярославич (князь галицький)

Володимир Ярославич (*1151 — †1198) — князь галицький. Син Ярослава I Осмомисла і княгині Ольги Юріївни.

Після того, як у 1187 році помер Ярослав I Осмомисл, на престол сів Олег Ярославич. Але неконтрольовані бояри Галицького князівства вигнали його. Сусідня Угорщина та бояри, які майже повністю контролювали князівство, хотіли бачити на престолі Володимира Ярославича, який міг стати простою маріонеткою.

Правління Володимира Ярославича великими подіями не відзначилось. Це можна пов'язати з характером князя. Володимир не був ні великим воєначальником, ні дипломатом. Більшість часу Володимир Ярославич займався розвагами та розпустою. На це звернули увагу Угорщина та Волинське князівство на чолі з Романом Мстиславичем. 1183—1189 роки — час боротьби сусідніх Угорщини та Волинського князівства за володіння Володимира.

Після захоплення Угорщиною Галицького князівства в 1189 році спалахнуло повстання проти загарбників. Повсталим на допомогу прийшов чинний князь. Повстання досягло своїх результатів і угорці покинули князівство. Володимир Ярославич правив до 1199 року, коли була зроблена друга (вдала) спроба волинського князя Романа Мстиславича приєднати Галичину та утворити Галицько-Волинське князівство.

Роман Мстиславич

Роман II Мстиславич (у хрещенні *Борис*, Романъ Мстиславичъ, Роман II Великий, бл. 1152 — 19 червня 1205) — Великий князь Київський (1204–1205), князь новгородський (1168–1170), Володимир-Волинський (1170–1187, з 1188), галицький (1188, з 1199) з династії Рюриковичів. Засновник Галицько-Волинського князівства і патріарх тамтешнього правлячого роду. Вважався сучасниками наймогутнішим з усіх руських князів кінця 12 — початку 13 століття, за що був прозваний «Великим» .

Роман II Мстиславич, син великого київського князя Мстислава II та Агнеси, дочки польського князя Болеслава III Кривоустого. 1168–1169 рр. правив у Новгородському князівстві. Після смерті Мстислава II Ізяславовича волинські землі були поділені між його синами: Роман Мстиславич одержав Володимир-Волинський, Всеволод — Белз, Святослав — Червен, Володимир — Берестя. Невдовзі, завдяки своїм особистим якостям, Роману Мстиславичу вдалося добитися домінуючого впливу в усіх волинських землях. По смерті останнього галицького князя з династії Ростиславичів — Володимира, сина Ярослава I Осмомисла, приєднав Галичину до Волині (1199),

створивши Галицько-Волинську державу. Здібний політик і добрий полководець, жорстоко приборкавши непокірних бояр, мав підтримку у міщанства. У двох походах 1201—1202 і 1203—1204 рр. його війська розбили половців та визволили чимало бранців. Вершиною його успіхів було взяття Києва та включення його у сферу своїх впливів. У зовнішній політиці Роман Мстиславович підтримував тісний союз із Візантією та Угорщиною, мав тісні зв'язки з Римським Папою Інокентієм III, перемагав неспокійних сусідів — половців і литовських племена, втрутився в справи німецьких князів, через свою другу дружину Єфросинію-Анну був споріднений з імператором Священної римської імперії Філіпом Швабським, який був одружений з сестрою Єфросинії — Іриною Ангеліною.

Роман Мстиславович намагався подолати роздрібненість Київської Русі. Був ініціатором зміни порядку престолонаслідування на основі принципу майорату. Проте передчасна смерть не дозволила реалізувати йому амбіційні плани.

1204 року Папа Римський вислав до Великого князя Київського Романа посольство й запропонував надати йому королівську корону та титул Короля Русі, однак Роман відмовився й пішов війною на Польщу. Він просив благословення від Володимирівського єпископа на цю війну, проте єпископ не підтримав дії князя. В поході проти поляків він загинув.

Роман загинув 19 червня 1205 року у битві під Завихостом. Був тимчасово похований у руській церкві святого Якова на передмісті Сандомира. Після його смерті Галицько-Волинське князівство до 1238 року припинило своє існування як єдина держава.

Герб Романа Мстиславича

Данило Галицький

Данило I Романович (1201–1264) — руський князь з династії Романовичів, правитель Галицько-Волинського князівства. Князь волинський (1211–1264), галицький (1211–1264), київський (1240), перший король Русі-України (з січня 1253/грудня 1254). Син князя Романа II Великого та візантійської принцеси, доньки імператора Ісаака II Ангела — Єфросинії-Анни. Належить до старшої на Русі гілки роду Мономаховичів, династії Романовичів (Рюриковичів).

Після тривалої та напруженої боротьби відновив і розбудував Галицько-Волинську державу, створену його батьком. З перемінним успіхом чинив впертий опір монгольській експансії, одночасно нейтралізуючи мілітарні спроби західних сусідів втручатися у внутрішні справи його держави.

Сприяв розвитку міст, залучаючи туди ремісників і купців. За його правління були побудовані Холм, Львів, Кременець, Данилів, Стіжок,

відновлений Дорогочин. Переніс столицю Галицько-Волинського князівства з Галича до Холму.

Час його князювання був добою найбільшого економічно-культурного піднесення та політичного посилення Галицько-Волинської держави. Маючи кордони по Карпатах, Дніпру та Дунаю, за його правління вона зробилася найбільшою державою в Європі, стала праобразом першої української національної держави.

Після смерті батька, князя Романа II (1205), його малолітні діти Данило та Василько не мали шансів утримати владу в Галичі.

Вдова Романа, княгиня Анна з синами переїхала з Галича до Володимира-Волинського, де було поховано її чоловіка. 1206 року вона з Васильком вирушила до Кракова, а Данила відіслала до двору угорського короля, де він провів 6 років. Анна виконувала роль регента при малолітніх синах до 1215, коли Данило став правити у Володимирі-Волинському самостійно. Тоді Анна пішла до монастиря. 1211 — бояри посадили Данила на князювання в Галичі, але 1212 року вигнали його.

В 1215 році за підтримки Краківського князя Лешка I Білого Данило став князем у Володимир-Волинському. Заволодівши містом, князі почали вести самостійну політику. Головну роль відігравав Данило як старший, а Василько став його помічником і союзником. 1223 — разом з іншими руськими князями брав участь у битві на р. Калка проти монголів. Був поранений у груди й відступив з поля битви.

1227 — Данило з Васильком проводить успішний похід на Луцьк проти Ярослава Ігоревича.

Об'єднавши Волинь, Данило передав її братові Васильку (1230), а сам розпочав боротьбу за Галицьку землю. 1229 року його прихильники в Галичі запросили Данила на престол.

Галицькі бояри у змові з Олександром Белзьким готували вбивство Данила, але його брат Василько випадково викрив змову.

1233 — Михайло Чернігівський зайняв Галич і залишив там свого сина Ростислава. Лише 1238 року Данило повернув собі галицький трон. До титулу Волинського князя Данило додав ще й титул князя Галицького.

1240-ві рр. — Данило на річці Угорці заснував місто Холм. Сюди, на західні кордони своєї держави, подалі від татарів, він переніс свою столицю з Галича.

Він був змушений поїхати до ханського двору в Сараї і визнати залежність від Золотої Орди. Хоча його прийняли там досить милостиво, але перенесені приниження змусили згодом літописця завершити розповідь про цю подорож словами: «Зліше зла честь татарська».

Сам Данило погодився прийняти від Папи королівський вінець, і в грудні 1253 р. (січні 1254 р.) був коронований в Дорогочині.

Наприкінці 1254 р. Данило почав військову кампанію проти татарів. 1254–1255 — військо Данила звільнило від загонів Куремси землі вздовж Південного Бугу, Случі та Тетерева, взяло Возвгель (нині Новоград-Волинський). Данилові вдалося відстояти від татар Бакоту (Поділля) та повернути зайняті ними міста на Волині. 1260 року загони Бурундая залишили Галичину та Волинь.

Винятково здібний правитель, Данило Галицький об'єднав на певний час західноукраїнські землі. Реформував військо, створивши важко озброєну піхоту з селян, приборкав боярство.

Проводив активну прозахідну політику. Під його владою поширювалися західноєвропейські культурні впливи, прищеплювалися відповідні державні адміністративні форми, зокрема в житті міст. Побудував ряд нових міст (Холм, Львів тощо), переніс столицю з Галича — міста боярських заколотів — до Холму.

1264 — Данило Галицький занедужав і помер у Холмі, де й похований у церкві святої Богородиці, яку сам і збудував.

Пам'ятник королю Данилові у Львові

Василько Романович

Василько Романович (*1203 — †1269) — король Русі, князь Володимирський, син волинсько-галицького князя Романа II Мстиславича від його другої дружини Анни. В листі Папи Римського до Данила I Романовича від 26 серпня 1247 року названий «королем Володимира».

Після смерті батька (1205) Василько Романович разом з матір'ю і старшим братом Данилом, рятуючись від міжусобних чвар, втекли до Польщі. Скориставшись з міжусобної боротьби, польський король Лешко I Білий і угорський король Андрій II почали інтервенцію на Галицько-Волинську Русь.

В 1227 році Данило Романович з Васильком провів похід на Луцьк проти Ярослава Ігоревича, який закінчився здачею міста і полонем Ярослава Ігоревича. Після походу Василько Романович розширив свої володіння, отримавши від брата Луцьк і Пересопницю. В 1230 році Романовичі об'єднали у своїх руках Волинь. В 1248 році, згідно з літопису, Василько Романович відбив грабіжницький набіг ятвягів, наздогнавши та розгромивши їх під Дрогочином. Було знищено 40 ятвязьких «князів». Після смерті у 1264 році Данила Романовича Галицького фактично правив усім Галицько-Волинським князівством.

Чингісхан

(1155 — 18 серпня 1227) — монгольський державний, політичний і військовий діяч. Засновник і перший великий хан (1206—1227) Монгольської імперії, найбільшої імперії у всесвітній історії. Представник роду Борджигінів. Патріарх династії Чингізидів. Протягом 1186—1205 років об'єднав усі монгольські племена. 1206 року на курултаї племен проголосив

створення Монгольської імперії, а себе — її правителем. Провів реформи, скеровані на ліквідацію племінного розподілу й формування потужного всемонгольського війська. 1207 року підкорив тангутську державу Західну Ся. 1215 року здобув Пекін й захопив чжурчженьську династію Цзінь, що володіла Північно-Східним Китаєм. 1218 року знищив ханство каракиданів у Середній Азії, а протягом 1219—1221 років завоював мусульманський Хорезм. 1220 року заснував столицю Монгольської імперії — місто Каракорум. 1223 року відрядив військо до Кавказу й степів Причорномор'я, що розбило руських князів і половців на Калці. 1226 року розпочав війну проти бунтівних тангутів. Загинув під час облоги тангутської столиці. На момент смерті керував гігантською державою, що простягалася від Японського моря до Каспійського. У часи існування монгольської династії Юань, створеної його нащадками, вважався засновником цієї династії та її першим імператором. В Монголії та Китаї вшановується як національний герой. Монгольське тронне ім'я — хан **Чингис**, що закріпилося в європейських мовах як **Чингісхан**.

Навесні 1206 біля витоків річки Онона на курултаї Темуджин був проголошений великим ханом над всіма племенами, де йому було дано титул — «Чингісхан». Монголія змінилася: розрізнені і ворогуючі монгольські кочові племена об'єдналися в єдину державу.

За даними «Юань-ші», Чингісхан помер, коли жителі столиці почали здаватися. «Таємне сказання» розповідає, що Чингісхан прийняв дари тангутського правителя, але, відчувши себе погано, наказав його вбити. А потім наказав взяти столицю і знищити тангутську державу, після чого помер. Джерела називають різні причини смерті - раптова хвороба, хвороба від нездорового клімату тангутської держави, як наслідок падіння з коня.

Де був похований Чингісхан, досі точно не встановлено, джерела наводять різні місця і можливі процесії поховання.

Батий

Батий (Бату-хан), (1201-1255) — монгольський хан і полководець, син хана Джучі, онук Чингісхана. Засновник Золотої Орди, автономного державного утворення у складі Монгольської імперії.

В тюркських мовах Бату означає «західний», тобто Бату-хан — західний хан. Батий був організатором походів монголів у Східну Європу у 1237-1243 роках.

У 1237-1238 роках його війська захопили Волзьку Булгарію. У 1238 році Батий здійснив завоювання земель руських князів: Рязанського та Володимировського князівств, зруйнувавши стару Рязань, Пронськ, Суздаль, Володимир на Клязьмі та Козельськ, що не хотіли підкорятися хану. Однак значна частина міст покорилося хану і не була зруйнована. У 1239 роках монголи поборолі безпосередньо й Русь, узявши Переяслав і Чернігів. У грудні 1240 року Батий оволодів Києвом. У 1241 році, пройшовши через

руські Галичину і Волинь, його військо вторглося до Польщі, Угорщини і Далмації. Проте — ослаблені тривалою боротьбою з руськими князівствами, монголи зазнали низку поразок у Чехії та Угорщині і 1242 року повернулися до берегів Волги.

На землях від Іртиша до Дунаю виникла велика (монгольська) багатонаціональна держава — Золота Орда зі столицею Сарай-Бату (Палац Батия).

У 1243-1246 роках усі руські князі визнали залежність від правителів Золотої Орди і Монгольської імперії. Володимирський князь Ярослав Всеволодович був визнаний найстарішим в Руській землі, йому було передано розорений монголами в 1240 Київ. Ярлик на Володимир рішенням Батия був переданий Олександрові Невському.

У тестя і союзника Андрія - Данила Галицького відносини з Батием склалися по-іншому. Данило вигнав зі своїх міст ординських баскаків і завдав поразки ординського війська на чолі з Куремсою в 1254 .

Батий мав сина Сартака, який став його наступником 1256 року. За деякими відомостями його сином був також Тихомир, предок відомого волошського роду Бессарабів, родоначальник багатьох молдавських і волошських господарів.

Слід також звернути увагу на те, що сини Батия Сартак і Тихомир, були християнами-несторіанами, племінник Петро Ординський став відомим православним святим і чудотворцем, дочка Сартака Феодора одружилася з руським князем з роду Рюриковичів — Глібом Васильковичем і стала таким чином родоначальницею багатьох відомих родів Московії і Російської імперії, а син Тихомира став родоначальником відомого роду господарів Молдавії — Бессарабів.

Олександр Невський

Олександр I Ярославович Невський (* 1221, Переславль-Залеський — † 14 листопада 1263, Городець) — князь новгородський (1236–1240, 1241–1252, 1257–1259), за ярликом хана Золотої Орди формально князь київський (1249–1263), князь псковський (1242–1242), з 1243 року в васальній залежності від золотоординських ханів обіймає посаду князя в Великому Новгороді та великого князя володимирського з 1249. Син Ярослава III Всеволодовича, правнук Юрія I Долгорукого .

Був другим сином Ярослава III від його третьої дружини Ростислави Ігорівни , дочки Мстислава II Удатного.

У роки навали Батия на суздальську землю (1237–1238) ні Олександр, ні його батько Ярослав Всеволодович, ні молодші брати Ярослава опору не чинили, тому не були знищені татаро-монголами.

Олександр у 1238-1252 перебував у Золотій Орді у Батия, після чого був посланий на великокнязівський престол у Володимир.

1257 — монголи провели другий перепис населення у суздальській землі під керівництвом Олександра Невського. Перепис здійснювали чисельники зі ставки хана, але військово-забезпечення операції здійснював князь володимирський —

Олександр Невський. За результатами перепису кожен мешканець суздальської землі мав сплачувати одну шкуру ведмедя, одного чорного бобра, одного чорного соболя, одну дохорі, одну лисячу шкуру.

Брат Олександра І Невського — великий князь Андрій ІІ уклав союз із Данилом І Галицьким і спробував виступити проти Золотої Орди. Щойно довідавшись про заколот брата, Олександр у 1252 році негайно з'явився в Золотій Орді у Батия. У столиці Орди, Сараї, Олександр отримав «престол» великого володимирського князя ще до вигнання Андрія. За кілька місяців Олександр знову приїхав до Сараю. Однак оскільки Батий помер, згідно з волею Великого Хана його спадкоємцем став Берка.

У 1262 році Олександр Невський востаннє вирушив у Сарай. На зворотній дорозі, 14 листопада 1263 року князь помер в Городці на Волзі.

15 липня 1240 року, військо Олександра отримало перемогу над шведами на річці Нева. А 1241 році він завоював фортецю Копор'є, перемігши німецьких рицарів. В 1242 році, зимою захопив Псков, а 5 квітня дав Тевтонському ордену рішучий бій на кризі Чудського озера. В 1253 році, він відбив новий набіг на Псков, а в 1254 році уклав договір щодо мирних границь з Норвегією. В 1256 році ходив походом у фінську землю.

Олександр Невський Канонізований Російською православною церквою до лику благовірних при митрополиті Макарії на Московському Соборі 1547 року.

Олександр І Невський на колінах перед Великим ханом Батием. Хромолітографія. Кінець XIX ст.

Список літератури

1. Гайдай Л. Історія України в особах, термінах, назвах і поняттях.- Луцьк: Вежа, 2000.
2. *Грушевський М. Ярослав // Історія України-Руси. Том II (XI–XIII вік).* Львів, 1905;
3. Довідник з історії України. За ред. І.Підкови та Р.Шуста.- К.: Генеза, 1993.
4. Енциклопедія історії України. — Т. 6. — К.: Наукова думка, 2009.
5. Історія України в особах: IX–XVIII ст. К.:Видавництво «Україна», 1993, 396с.
6. Котляр М. Ф. Данило Галицький. — К., 1979.
7. *Крип'якевич І. Галицько-волинське князівство.* — К., 1984.
8. *Малий словник історії України /* Відповідальний редактор Валерій Смолій. — К.: Либідь, 1997.
9. *Полонська-Василенко Н. Київ часів Володимира Великого.* Прага, 1944;
10. Рубель В. А. *Історія середньовічного Сходу: Курс лекцій: Навч. посібник.* — Київ: Либідь, 1997.
11. Рыбаков Б. А. Киевская Русь и русские княжества, М., Наука, 1993.

